

bibliográfiai munkabizottságában, a Magyar Könyvszemle és a Tiszatáj szerkesztőségében, a Szegedi Akadémiai Bizottságban, hogy csak a legismertebbeket emeljük ki).

Miközben könyvtárat vezetett, egyetemen tanított, írt, aközben folyamatosan és elmélyülten tanulmányozta a XX. század magyar művelődés-, könyv-, könyvtár- és irodalomtörténetét; foglalkoztatta a könyvtárpolitika (kandidátusi disszertációját is e tárgyban írta: *A könyvtár és a tudomány szerepe a társadalmi tudat alakításában*, 1965). Számos cikket, tanulmányt közölt az OSZK munkájáról, a könyvtár hivatásáról, könyvtár és tudományos kutatás elméleti összefüggéseiről, a könyvtárban határterületein végzett vizsgálódásainak eredményeiről. Műveinek bibliográfiája meghaladja a másfélszáz tételt. Sokrétű munkásságát számos kitüntetéssel honorálták: megkapta a Munka Érdemrend ezüst fokozatát (1970), a Szabó Ervin Emlékérmét (1985) és az MKE emlékérmét (1985).

Havasi Zoltán 1945-től csaknem a rendszerváltozásig, fél évszázadon át volt munkása a magyar kultúrának, felsőoktatásnak, könyvtárügynek, és nem akármilyen felelősséggel járó pozíciókban. Nehéz és még nehezebb korszakokban állt helyt könyvtárosként, tanárként, szerkesztőként, és mindig a szellem embereként. Nagy idők tanúja volt – mondhatja elismerően a hiányát fájdalmasan érző utókor. És tisztelettel hozzáteheti: alakítója is volt a nagy időknek.

M. L. M.

F. Csanak Dóra (1930–2010)

Csanak Dóra nagymama, igazi grande dame volt. Goethe mondotta, hogy amikor a weimari fejedelem nemessé nevezte ki, semmi felemelőt nem érzett. Ő úgy tudta, ő abban volt biztos, hogy frankfurti patríciusnak lenni – annál nincs feljebb. Csanak Dóra debreceni patrícius volt. Ősei – századokon át – a cívis város legelőkelőbbjei közé tartoztak. Adtak Debrecennek polgármestert, egyikük nyugat-európai úti leveleit maga az utód adhatta ki. Aki ismerős Szabó Magda debreceni emlékeket feldolgozó regényeivel, dokumentumprózáival, tudhatja jól, mit jelentett Debrecenben patríciusnak lenni. Ez például azt jelentette, hogy számos nyelven tudott, át-meg-átítatódott zenével, képzőművészettel, irodalommal. A pesti egyetemre angol–francia szakosnak jelentkezett. Tanulmányait azonban mégsem e két szakon végezhette el. A Rákosi-korszakban vagyunk, a tanulmányi osztály úgy vélekedett, és e vélekedésnek hatalommal szerzett érvényt, hogy két imperialista nyelv kissé sok a jóból. Az egyiket le kell adni és helyette mást választani. Nem Csanak Dóra volt az egyetlen hasonló sorsú. A könyvtárügy több későbbi nagymama adta le az angolt vagy a franciát, és választotta a könyvtár szakot. Csanak Dóra így könyvtár–francia szakon végzett, és könyvtáros lett.

Minden rosszban van valami jó. Amikor a Rákosi-korszakban tucatjával szór-
ták ki egyeteméről, kutatóintézetekből a nagy tudósokat vagy tudóspalántákat,
ezek könyvtárakba kerültek, és évtizedekre „feldobták” a magyar könyvtárügyet.
Gondoljunk csak az olyan példákra, mint az ún. Domanovszky-iskola szétszórát-
tatása; ennek révén például a zseniális Berlász Jenő az Országos Széchényi
Könyvtár munkatársa és e könyvtár csodálatos történésze lett. A sok nyelven tudó,
odahazáról hatalmas műveltséget hozó könyvtári nagyasszonyok valami hasonló
funkciót töltöttek be. Köztük és Csanak Dóra közt azonban volt valami nagy kül-
önbség. A nagypolgári, felső középosztályi háttérrel rendelkező nagyasszonyok
többsége, jóllehet kitűnő könyvtáros, kitűnő könyvtári szakember vált mindahá-
nyukból, általában megőriztek valami gögőt. E sorok szerzője nem egy esetben
volt tanúja annak, hogy kiváló, sőt vezető pozícióban lévő könyvtárosok sörözés-
borozás közben fájló szívvel, kissé nekikeseredve emlegették föl e nagyasszonyok
egyikének-másikának kivagyiságát, fölényességét, kiállhatatlanságát. És nem a
kisebrendűség szólt belőlük. Nos, Csanak Dóra ebben – ebben is – kivétel volt.

Pedig – formálisan nézvést – lehetett volna benne gög. Nem annyira származása,
családi háttere okán. Hanem azért, mert számos kiváló publikációja volt, némelyik
országos visszhangot keltett, pro és kontra a legnagyobbak szóltak róla (például,
amikor kiadta Móricz Zsigmond levelezésének két – leginkább kényesnek tekint-
hető – kötetét). Vagy amikor olyan műfordításai jelentek meg, mint a talán legje-
lentősebb Jane Austen műé, az *Emmáé*. De – megint csak formálisan nézvést – ki-
ki elmondhatta volna, hogy professzorfeleség (Fülöp Géza, az MTA nagydoktora,
az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének tanszékvezető professzora, az MKE el-
nökségi tagja volt a férje), meg hogy egy rózsadombi villában lakik.

Nem a vádak ellenében – hisz’ ilyenek, említettük az imént, nem voltak –, de
megjegyeznék: Fülöp Géza sokáig, igen sokáig nem volt professzor. A rózsadom-
bi villa pedig... Több ízben volt alkalmam Csanak Dóra vendége lenni. A többla-
kásos villa bizony nagyon rozoga kis építmény volt, csikorgó falépcsőkkel, éppen
nem modern (vagyis kényelmetlen, ómódú) ház volt.

Csanak Dóra igazi könyvtáros volt, azzá lett, hisz’ az egyetem elvégzése után
szinte azonnal az MTA Kézirattárába került, és ott dolgozott 1997-ig, 1975-től
mint a gyűjtemény osztályvezetője. Talán nem kell külön passzus annak bemutatá-
sára, hogy kéziratárban dolgozni a könyvtári munkák egyik legnehezebbje, leg-
több akribiát és legtöbb alázatot kívánó terepuma. Nos, az MTA Kézirattárára
mindez fokozottan érvényes. Mert ide kerül majd’ minden akadémikus irathagya-
téka. Ezek egyrészt áttekinthetetlen, de áttekintést mindenképp kívánó, megköve-
telő szörnyű tohubavobuk, másrészt erre, ide mindig fokozott külső figyelem for-
dul. Csanak Dórától az olyanféle történetek tucatjait hallottam, mint hogy például
1966 augusztusában meghalt a „nagy” politikus, történész, filozófus (meg mit tu-
dom én, mi) Molnár Erik, és hagyatékát természetesen beszállították az MTA Kéz-
irattárába. Már másnap – még csak kicsomagolni sem volt idő – megjelent az ál-
lambiztonság, és követelte a hagyaték kiadását, azzal a rössel, hogy rövidesen an-
nak rendje és módja szerint visszaszolgáltatják. Ilyen „kérésnek” ellenállni nem
lehet, az „illetékesek” elvitték az anyagot, majd – természetesen – vissza is hozták.
Épp csak számos kézirat, naplójegyzet megcsonkított. Vastag áthúzások, törlé-
sek voltak láthatók a szövegekben. De ha eltekintünk is az ilyen, éppen nem ritka
esetektől, maguknak a kézírásos dokumentumoknak az áttekintése, csoportosítá-

sa, katalogizálása is szörnyű nagy munka. És Csanak Dóra ezt végezte napról napra, évről évre, tucatnyi „adagot”, anyagot lajstromba szedve, feldolgozva ki is adva. Hatalmas munka! Hisz’ kéziratol dolgokról volt, van szó, „olvashatatlan” papírtömegekről, amelyekben kevés mai könyvtáros tudna kiigazodni.

Talán nem kell mondanunk, hogy Csanak Dóra roppant tisztességesen, teljes erőbedobással dolgozott a kéziratár munkatársaként, majd tiszteőjeként. Hogyan jutott még ideje és ereje másra is, én legalábbis nem tudom elképzelni. De jutott. Nem csak arra, hogy számos műfordítást végezzen el. Erre nyilván anyagi szükség is szorította, hisz’ nem mindig Austen-regényeket fordított. De arra is, hogy a nyári szünetekben férjével nyugat-európai utakat tegyen. Mai szemmel rövidke és roppant szerény utak voltak ezek, de még a kevéske üdvözlőlap is arról árulkodik, hogy szisztematikus „felfedezőutakról” volt szó: itáliai, franciaországi „tanulmányutakról”, amelyek során nemcsak kulturális látnivalók, múzeumok, műemlékek kerültek sorra, de az itáliai, franciaországi „élet” legkülönbözőbb aspektusai is. De ami aztán igazán érthetetlen, az az, hogy Csanak Dóra megírt egy hatalmas monográfiát (*Két korszak határán. Teleki József, a hagyományörző és a felvilágosult gondolkodó*, 1983.); erre a monográfiára kapta kandidátusi fokozatát. Másik nagy munkája: 1990-től 2007-ig adta ki Fülep Lajos levelezését, hét kötetben. Első halálra ez nem tűnik valami noch nie dagewesen teljesítménynek. A Fülep-hagyaték az akadémia kéziratárába került, Csanak Dóra kezei közé. Csanak Dóra mintegy félkézze is kiadhatta volna. De nem félkézze adta ki. Igen jellemző, hogy Vekkerdi László mintegy önálló kismonográfiát alkotott erről a levelezés-kiadásról (*Vekkerdi László: Fülep Lajos levelezése*. Tatabánya, 2009.), amelyben persze a főszereplő Fülep Lajos, de Csanak Dórát a szerző a legnagyobb filológusok, Fülep legnagyobb tanítványai közt emlegeti, szinte azt mondja, hogy Fülepet tulajdonképpen Csanak Dórának köszönheti a magyar kultúra.

A Fülep-levelezés kiadása Csanak Dóra utolsó munkája volt. Menet közben rengeteg akadálya volt a kiadásnak, soha nem lehetett tudni, lesz-e pénz a következő kötetre. Többször említette, hogy csak ezt a munkát sikerüljön tető alá hoznia, mást már nem vár a sorstól. Sikerült! És – hála istennek – megérhette azt is, hogy kézbe vegye Vekkerdi László említett könyvét.

Csanak Dóra bizonyosan a legnagyobb, legérdemdúsabb magyar könyvtárosok közül való volt. Szívesen mondanám, írnám, hogy kövessük példáját. Nem tehetem. Ennyit és így alig lehet képes valaki teljesíteni. Inkább csak azt mondanám, hogy gondoljuk meg: összeférhet (mert hisz’ Csanak Dóra esetében összefért) alázatos, aprólékos könyvtári napi munka, annak lelkiismeretes elvégzése, meg a jelentős tudományos teljesítmény, valamint az önkiteljesítő kulturálódás. Napi rutinmunka és európai szintű produkció! És azt is hozzátenném még: lehet valaki úgy is grande dame, hogy azzal nem sért, nem bánt meg senkit.

Vajda Kornél